13815 ـ سنت‌ها و آداب روز جمعه

سوال

می‌دانم که روز جمعه فضیلت‌های بسیاری دارد؛ آیا ممکن است برخی از سنت‌ها و آداب جمعه را که می‌توانم در این روز انجام دهم بیان کنید؟

خلاصه‌ی پاسخ

روز جمعه روزی بافضیلت است و در وصف جایگاه آن احادیث فراوانی آمده که بر برتری‌اش دلالت دارد. از سنت‌ها و آداب جمعه می‌توان به نماز جمعه، تلاوت سورهٔ کهف، بسیار درود فرستادن بر پیامبر ﷺ و تلاش بسیار در دعا اشاره کرد.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

بله، روز جمعه روزی بافضیلت است و دربارهٔ آن احادیث بسیاری وارد شده که بر فضیلت آن دلالت دارد. به سؤال شمارهٔ (9211) مراجعه کنید.

سنت‌ها و آداب جمعه

سنت‌ها و آداب جمعه فراوان است، از جمله:

۱- نماز جمعه

الله تعالی می‌فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ [جمعه: ۹] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، هرگاه برای نماز در روز جمعه اذان گفته شد، به سوی یاد الله بشتابید و دادوستد را رها کنید؛ این برای شما بهتر است اگر می‌دانستید).

ابن‌قیم رحمه الله در «زاد المعاد» (۱/ ۳۷۶) می‌گوید: «نماز جمعه از مؤکدترین فرایض اسلام و از بزرگترین اجتماعات مسلمانان است؛ و این گردهمایی از هر اجتماعی که مسلمانان در آن گرد می‌آیند بزرگتر و واجب‌تر است، مگر اجتماع روز عرفه؛ و هر کس آن را از روی سستی و بی‌توجهی ترک کند، الله بر دلش مهر می‌زند». پایان نقل قول.

از ابوالجَعد ضَمری ـ که از یاران پیامبر بود ـ روایت است که پیامبر ﷺ فرمودند: «هر کس سه نماز جمعه را از روی سبک‌شماری و سستی ترک کند، الله بر دلش مُهر می‌زند». به روایت ابوداوود (۱۰۵۲)، و آلبانی آن را در صحیح ابوداوود (۹۲۸) صحیح دانسته است.

و از عبدالله بن عمر و ابوهریره روایت است که شنیدند رسول الله ﷺ بر فراز منبر خود می‌فرمودند: «گروه‌هایی از مردم باید از ترک نمازهای جمعه دست بردارند، یا اینکه الله بر دل‌هایشان مهر خواهد زد و سپس از زمرهٔ غافلان خواهند گشت». به روایت مسلم (۸۶۵).

۲- تلاش بسیار در دعا

در این روز ساعتی برای اجابت دعا وجود دارد که اگر بنده در آن هنگام پروردگارش را بخواند ـ به اذن الله تعالی ـ دعایش مستجاب می‌شود.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله ﷺ از روز جمعه یاد کردند و فرمودند: «در آن ساعتی است که هیچ بندهٔ مسلمانی در حالی که به نماز ایستاده است، با آن مواجه نمی‌شود تا از الله تعالی چیزی بخواهد مگر اینکه آن را به او عطا می‌کند» و با دست مبارکشان اشاره فرمودند که این زمان اندک و کوتاه است. به روایت بخاری (۸۹۳) و مسلم (۸۵۲).

۳- خواندن سورهٔ کهف

از ابوسعید خُدری روایت است که پیامبر ﷺ فرمودند: «هر کس در روز جمعه سورهٔ کهف را بخواند، برای او نوری میان دو جمعه خواهد درخشید». به روایت حاکم، و آلبانی در صحیح الترغیب (۸۳۶) آن را صحیح دانسته است.

۴- بسیار درود فرستادن بر رسول الله ﷺ

از اوس بن اوس روایت است که پیامبر ﷺ فرمودند: «از بافضیلت‌ترین روزهای شما روز جمعه است؛ در این روز آدم علیه السلام آفریده شد، در آن قبض روح گردید، و دمیدن در صور و بیهوش شدن خلایق در آن رخ خواهد داد؛ پس در این روز بر من بسیار درود بفرستید، چرا که درود شما بر من عرضه می‌شود». گفتند: ای رسول الله، چگونه درود ما بر شما عرضه می‌شود در حالی که بدن شما پوسیده شده است؟ فرمودند: «الله عزوجل خوردن اجساد پیامبران را بر زمین حرام ساخته است». به روایت ابوداوود (۱۰۴۷)، و ابن‌قیم در تعلیق بر سنن ابوداوود (۴/ ۲۷۳) و آلبانی در صحیح ابوداوود (۹۲۵) آن را تصحیح کرده‌اند.

در «عون المعبود» آمده است: «و روز جمعه را ویژه ساخت؛ زیرا روز جمعه سرور روزهاست و پیامبر برگزیده سرور

آفریدگان، بنابراین درود فرستادن بر ایشان در این روز مزیتی دارد که در روزهای دیگر نیست». پایان نقل قول.

با وجود این فضایل و عبادات، پیامبر ﷺ از اختصاص دادن روز یا شب جمعه به عبادتی که در شرع نیامده نهی فرموده‌اند.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر ﷺ فرمودند: «از میان شب‌ها، شب جمعه را به شب‌زنده‌داری اختصاص ندهید، و از میان روزها، روز جمعه را به روزه‌داری تخصیص نزنید، مگر اینکه در ضمن روزه‌ای باشد که یکی از شما می‌گیرد». به روایت مسلم (۱۱۴۴).

صنعانی در «سبل السلام» می‌گوید: «این حدیث دلیلی است بر تحریم اختصاص دادن شب جمعه به عبادتی خاص و تلاوتی نامتعارف، مگر آنچه که نص صریح بر آن وارد شده باشد؛ مانند خواندن سورهٔ کهف...». پایان نقل قول.

و نووی می‌گوید: «در این حدیث نهیِ صریح از اختصاص دادن شب جمعه به نمازی خاص از میان شب‌ها و اختصاص روز آن به روزه‌داری آمده است؛ و بر مکروه بودن این کار اتفاق‌نظر وجود دارد». پایان نقل قول.

و نیز می‌گوید:

علما گفته‌اند: «حکمت در نهی از اختصاص دادن روز جمعه به روزه این است که روز جمعه روز دعا، ذکر و عبادت است؛ از غسل کردن و زود رفتن به نماز و انتظار برای آن گرفته تا شنیدن خطبه و ذکرِ بسیار پس از نماز؛ به دلیل این فرمودهٔ الله تعالی: فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ فَانْتَشَرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا [جمعه: ۱۰] (پس هنگامی که نماز پایان یافت، در زمین پراکنده شوید و از بخشش و روزیِ الله بجویید، و الله را بسیار یاد کنید) و عبادات دیگر در این روز؛ از این رو مستحب است که انسان در این روز، روزه نباشد تا بر این وظایف توانمندتر باشد و آن‌ها را با نشاط، گشاده‌رویی و لذت، بدون خستگی و دلزدگی انجام دهد؛ درست مانند حاجی در روز عرفه در صحرای عرفات، چرا که بر اساس همین حکمت، برای او سنت است که افطار کند... بنابراین، همین نکته معتمدترین دیدگاه دربارهٔ حکمت نهی از روزه گرفتنِ روز جمعه به شکل خاص است».

و گفته شده: سبب آن ترس از غلو در بزرگداشت این روز است، به گونه‌ای که سبب فتنه شود همان‌طور که گروهی دربارهٔ روز شنبه دچار فتنه شدند؛ اما این دیدگاه ضعیف است و با نماز جمعه و کارهای مشهور دیگر که برای بزرگداشت این روز آمده نقض می‌شود.

و نیز گفته شده: سبب نهی این است که مبادا واجب پنداشته شود؛ که این قول نیز ضعیف است و با روز دوشنبه نقض می‌شود زیرا روزه گرفتنش مستحب است و به این احتمالِ بعید اعتنایی نمی‌شود، و همچنین با روز عرفه و عاشورا و غیر آن نقض می‌گردد؛ پس سخن درست همان است که در ابتدا آوردیم». پایان نقل قول.

والله اعلم.